

BOUGAIN, Michel i Annie, *La partició de Catalunya. Història rocambolésca del Tractat dels Pirineus (1658-1660)*. Traducció Aleix RENYÉ i Roser CAROL. Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2021, Col·lecció Bofarull 33, 279 pàgs. [13,5 x 19,5].

No hi ha dubte que, el Tractat del Pirineus, signat en una petita illa entre Irun i Baiona -a la frontera basco-francesa- el 7 de novembre de 1659, representà una de les fites històriques del segle XVII. En certa manera, la pau, no tan sols posà fi a 25 anys de guerra entre les corones de França

i Espanya, sinó que també suposà l'acte final de la pau general que es va rubricar a Westfàlia-Münster-Osnabrück l'any 1648 i que, reordenà diplomàticament el mapa europeu, en acabar la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648). Òbviament, les repercussions del Tractat dels Pirineus no han passat inadvertits als historiadors catalans i ha estat objecte d'una especial atenció. Josep Sanabre i Jaume Sobrequés i Calliçó van analitzar les traumàtiques amputacions territorials i culturals que suposaren per a Catalunya la pèrdua política definitiva de la Catalunya Nord, a partir d'aquest moment sota sobirania francesa. Més recentment, els estudis d'Antoni Simon Tarrés, Antonio Espino López, Òscar Jané i Àngel Casals han posat de manifest la resistència dels territoris catalans a perdre la seva identitat i l'esperança de tornar a reintegrar-se a la resta del Principat. També els historiadors francesos, com Daniel Sére i Peter Sahlins, han fet notables investigacions relatives a la complexa realitat identitària de l'espai pirinenc durant el segle XVII. Així, doncs, adquireix gran rellevància l'aportació del llibre escrit per l'advocat perpinyanès Michel Bougain amb l'ajuda de la seva esposa, Annie Comes, i publicat per l'editorial Rafael Dalmau. Ambdós autors aprofiten els seus coneixements geogràfics del pirineu català per fer una notable aportació investigadora a la, segons ells, «història rocambolésca» de la mutilació territorial de Catalunya.

El llibre fa una mirada diplomàtica a les complexes negociacions hispano-franceses dels anys 1658 a 1660, que culminaren amb un lent, però progressiu, procés de partició de Catalunya. L'acord, signat a Madrid el 1656 per establir negociacions de pau, va tenir diverses i complicades fases. El Tractat de París del 4 de juny de 1659 adjudicava el Rosselló a França. Inesperadament, més tard, el Conflent i el Capcir fou cedit pel Tractat dels Pirineus de 1659 i, finalment, una part de la Cerdanya en l'acord del 31 de maig de 1660 —signat a la població basco-francesa de Saint-Jean-

de-Luz— i que, pel Tractat de Llívia de 12 de novembre del mateix any, permeté a la monarquia hispana conservar aquesta població a canvi de cessions territorials a la Cerdanya. Els autors divideixen el seu treball en set apartats repartits en poc menys de 300 fulles. La documentació que recolza aquest treball es diversa i plural. La versió hispana dels tractats de pau descansen en els fons del Archivo General de Simancas (Valladolid). La documentació francesa, però, es trobà més dispersa: Bibliothèque Mazarine, els Archives Nationales, la Bibliothèque Nationale (on hi ha els Fonds Baluze), la Biblioteca de Colbert i els Archives du Ministère des Affaires Étrangères. Menció especial mereix el relat, recentment trobat, d'Atto Melani, un agent de confiança del cardenal Mazzarino. La documentació primària està complementada amb la consulta de manuscrits i, sobretot, per una bibliografia actual molt selecta.

Així doncs, al llarg dels presents capítols, el lector pot endinsar-se dins la realitat diplomàtica, d'un estira-i-arronsa, entre les delegacions hispano-franceses per aconseguir uns acords positius pels interessos dels seus respectius monarques. Els personatges que decidiren el destí de molts catalans sovint ignoraren la realitat catalana. Els ministres negociadors espanyols del rei Felip IV —com Luis de Haro, el comte de Fuensaldaña i Antonio Pimentel—, conscients de la feblesa militar de la monarquia hispana, intentaren recuperar el màxim possible de territori català en mans de Lluís XIV de França; però el cardenal Mazzarino i els seus assessors —com Pèire de Marca i Giacinto Serroni— feren tot el possible per retenir-ho. Tot i les estratègies dilatòries i les tàctiques retardatàries, ambdós reis tenien presa per cloure un acord de pau. La guerra havia estat llarga. Ambdues monarquies estaven esgotades. El regne de França volia consolidar els seus guanys territorials i la seva preeminència militar, però la posició política de Mazzarino era difícil i Lluís XIV era encara un rei jove: una conjuntura perillosa per a una monarquia fràgil, necessitada d'estabilitat interna per dur a terme les inevitables reformes fiscals, econòmiques, administratives i militars que condicionaren la política agressiva del Rei Sol. En canvi, Espanya havia perdut la guerra i la supremacia militar, però esperava signar la pau amb la mínima pèrdua possible de territoris a Catalunya i Flandes. Confiava en limitar les pèrdues, sacrificant territoris perifèrics, en tot cas, ja en mans dels seus enemics. El seu principal actiu, però, era casar la filla de Felip IV —Maria Teresa— amb Lluís XIV i, per tant, segellar la reconciliació i la pau entre les dues monarquies. Aquest era un projecte personal de la reina Ana d'Àustria i de Mazzarino. Per altra banda, Espanya necessitava la pau per poder reconquerir Portugal. En aquest sentit, els autors deixaren molt clar com, les dues delegacions diplomàtiques, teixiren complicades estratègies per guanyar temps i enfortir la seva posició negociadora. Les tàctiques consistiren en publicar rumors interessats, fer ús del suborn o bé l'amenaça subtil per afeblir al rival. No obstant, les negociacions no es trencaren pas. No hi havia interès per continuar la guerra. Cada bàndol, però, defensà els interessos del seu rei i refutà els arguments rivals per retenir o recuperar un territori molt estratègic. Per aconseguir-ho apel·laren a criteris de caràcter geogràfic —muntanyes i rius— o bé històrics de tradició clàssica, no sempre gaire convincents o demostrables en una frontera tan poc precisa i delimitada com eren els Pirineus. Hi hagué malfiança entre espanyols i francesos. Les motivacions estratègiques no s'ignoraren pas, perquè

el control d'una vall o el pas d'una muntanya podia afavorir o dificultar possibles invasions. Això volia dir que, Espanya i França, tot i la pau, esperaven futures guerres. En aquest context, Catalunya, la seva població i el seu territori, foren moneda de canvi en la pau entre les dues monarquies. Catalunya fou peça sacrificable dins el concert de les relacions diplomàtiques internacionals. El Principat hagué d'acceptar un fet imposat, sense el consentiment de les institucions representatives del país.

RAFAEL CERRO NARGÁNEZ

Doctor en Història Moderna,

Universitat de Barcelona

rcerro@xtec.cat

ORCID ID.: 0000-0002-6597-045X

¶